

CORBETT, Greville G.: *Number (Cambridge Textbooks in Linguistics)*. Cambridge University Press, Cambridge, 2000.

La col·lecció “Cambridge Textbooks in Linguistics”, publicada per Cambridge University Press s’ha convertit en una eina molt útil per als lingüistes a mesura que han anat apareixent a bon ritme les diferents monografies que la componen. Tot recentment, mentre revisem aquestes línies, ha aparegut el llibre d’Anna Siewierska dedicat a la categoria de persona. Malgrat que algunes obres de la col·lecció estan dedicades a la gramàtica de l’anglès, a branques interdisciplinàries —com ara l’antropologia lingüística o la psicolingüística— o a recents desenvolupaments de la gramàtica generativa, una bona part d’aquestes, i entre elles el present llibre, pertocquen bàsicament a l’àmbit de la tipologia lingüística, amb l’estudi transversal de categories gramaticals a diferents llengües del món. Algunes d’aquestes obres han esdevingut ja clàssiques, com ara la consagrada a l’aspecte verbal pel conegut tipòlogista Bernard Comrie. Al mateix nivell poden considerar-se les obres de Corbett en la col·lecció, una anterior dedicada al gènere i la que comentarem aquí, l’objecte de la qual és el nombre gramatical.

La categoria de nombre no ha merescut una atenció comparable a d’altres categories gramaticals. Això pot ésser degut a dos factors estretament relacionats: d’una banda, el nombre sembla una categoria semànticament senzilla, ja que la noció de quantitat que representa es pot imaginar simplement com una contraposició entre unitat i pluralitat; d’una altra, la majoria de llengües europees modernes d’origen indoeuropeu responen, si més no a un primer cop d’ull, a aquesta contraposició, expressada gramaticalment com una oposició singular-plural. El llibre de Corbett demostra a bastament, i això ja és una qualitat que justifica per ella sola la seva existència, que el panorama és molt més complex: ni totes les llengües organitzen la categoria de nombre a partir d’aquesta simple oposició, ni tampoc en el cas de les esmentades llengües europees tot pot explicar-se en un marc tan reduït.

El llibre està clarament estructurat en nou capítols. El primer, de caire introductor, a més d’assenyalar l’interès de l’estudi del nombre, posa èmfasi en un aspecte crucial per a tot estudi tipològic: la necessitat de comparar coses “comparables” (*comparing like with like*). És aquest sens dubte un dels possibles punts febles d’una recerca tipològica: l’ús de nombroses dades heterogènies procedent de llengües tipològicament molt diferents i descrites mitjançant terminologies lingüístiques no coincidents pot dur a conclusions errònies. És lloable que l’autor adverteix de bell antuvi sobre aquesta mena de dificultat: a més quantitat de dades emprades, la qualitat se’n pot ressentir.

El segon capítol té un doble objectiu: primerament, establir les possibles distincions de significat en el si dels diversos sistemes de nombre a les llengües i en segon lloc, fixar els principis que regeixen l’organització dels sistemes de nombre pel que fa a aquestes distincions de significat. Podem veure, ja d’entrada, que a les dues categories que millor coneixem a les llengües més properes a nosaltres, el singular i el plural, cal afegir d’altres, com el general, el dual, el trial o el pau-

cal. Dual i trial no plantegen especials problemes —de fet, el dual resultarà familiar tant als estudiosos de llengües indoeuropees antigues com ara el grec clàssic o el sànscrit, com a qui conegui l'eslovè o el lituà, per exemple. Més remarcable és el que Corbett anomena 'general', una categoria que també coneix altres etiquetes ("forma comuna", "transnumeral") i que es caracteritza per la no distinció entre unitat i pluralitat. Pel que fa al paucal, com el seu nom indica, serveix a les llengües que el tenen per a expressar quantitats petites de coses, per bé que la noció de 'petit' pot ser molt relativa. Menys clara o pitjor documentada és l'existència d'altres categories. Així, l'existència d'un quadral (per expressar exactament quatre entitats) no pot ser confirmada per Corbett. Finalment, una categoria sí present, però d'una manera molt limitada, és la del "plural més gran" (*greater plural*) o "plural d'abundància", usat en contraposició al plural per a quantitats jutjades excessives.

A l'hora de veure com s'organitzen a l'interior de les llengües aquestes categories, Corbett parteix d'una proposta ja formulada per altres autors: que hi ha una 'jerarquia del nombre', segons la qual només hi ha trial si hi ha dual, i només hi ha dual si hi ha plural. Aquesta jerarquia, com diem, no és nova, i ha tingut ja importants repercussions en la lingüística històrica, que paga la pena de comentar breument: com se sap, per a l'indoeuropeu reconstruïm un sistema singular-dual-plural. El dual és difícil de reconstruir, perquè només algunes llengües indoeuropees antigues —com les ja esmentades— el conserven. Això havia dut a pensar a molts indoeuropeistes que el dual era un arcaisme i que, per tant, el sistema singular-dual-plural havia estat precedit d'un sistema singular-dual. Aquesta hipòtesi era barrejada amb una concepció ara superada sobre l'"atavisme" o el "primitivisme" del dual i el trial, concepció que té el seu origen a W. von Humboldt. Bandedjats aquests prejudicis, el cert és que la hipòtesi del caire arcaic del dual ha tingut la seva importància i és possible que hi hagi qui encara hi cregui. La jerarquia observada per Corbett i altres a les llengües converteix en molt improbable aquesta hipòtesi —com ja va observar oportunament Villar.

Un primer problema per a Corbett és com integrar el paucal en aquesta jerarquia. Critica amb raó l'intent de considerar el paucal al mateix nivell del trial, cosa que suposaria que un paucal exigeix l'existència d'un dual, ja que hi ha llengües en què tenim paucal però no dual. Per solucionar-ho, Corbett suggereix distingir entre nombres determinats (plural, dual, trial) i indeterminats (paucal, plural més gran). Aquesta distinció li permet establir jerarquies que puguin predir amb més precisió els diferents sistemes possibles a les llengües. Molt resumidament, la idea és que les llengües poden dividir o no el plural en categories determinades (dual, trial), i després poden organitzar el plural restant (*tot* el plural si no hi ha aquesta divisió) incloent-hi categories indeterminades.

L'altra dificultat per a l'establiment unes jerarquies de nombre és el que ell anomena 'nombre facultatiu', és a dir, la possibilitat existent a algunes llengües de no usar un nombre concret i substituir-lo per un altre (per exemple, l'eslovè, on el dual no sempre és obligatori). La jerarquia de nombre, usada sense matisos, fa prediccions errònies: per exemple, una llengua que usa facultativament el trial, quan el substitueix no recorre al següent membre menys marcat de la jerarquia —el dual— sinó al plural. El tipus de jerarquies proposades per Corbett fan més fàcil representar això, encara que la seva explicació no és en aquest cas especialment clara.

El tercer capítol es centra en l'organització del sistema de nombre, però des de la perspectiva dels noms mateixos. Com es sabut, a l'interior de les llengües no tots els noms tenen idèntic accés a les categories de nombre. Per tal d'establir un principi general d'organització, Corbett, seguint treballs previs com el de Smith-Stark, recorre a una altra jerarquia que s'ha revelat extremadament fructífera en la recerca tipològica en general: l'anomenada "jerarquia d'animació". Corbett demostra, amb una munió d'exemples i una acurada discussió, la rellevància d'aquesta jerarquia en l'organització dels sistemes de nombre a les llengües. Recordem que la jerarquia d'animació consisteix a organitzar jeràrquicament, de més animat a menys animat, els tipus de noms a les llengües: 1a persona (parlant) > 2a persona (receptor) > 3a persona > parent > humà > animat > inanimat. En el cas

del nombre, Corbett estableix un principi fonamental: La distinció singular-plural en una llengua donada ha d'afectar un segment de la jerarquia situat en la part superior extrema. Això vol dir, per exemple, que si hi ha distinció entre singular i plural per als noms de referent humà, n'hi haurà obligatòriament per als pronoms de 1a, 2a i 3a i per als noms de parentiu. Del mateix mode, resultarà inconcebible una llengua en la qual els noms inanimats tinguin aquesta distinció, però no els noms de referent humà. O una llengua en què la 1a i la 3a persona, però no la 2a, tinguin oposició singular-plural, ja que el segment quedaria trencat.

Però la importància de la jerarquia d'animació no es limita a això. En aquest mateix capítol, Corbett estableix dues restriccions més condicionades per aquesta jerarquia: "Els elements lèxics poden ser irregulars en termes de marcatge de nombre pel que fa la jerarquia d'animació i regulars en termes de concordança, però no a l'inrevés" i "quan ens movem cap a la dreta al llarg de la jerarquia d'animació, la probabilitat de distinció del nombre disminuirà de manera constant".

Al capítol 3, els efectes de la jerarquia són analitzats en relació amb sistemes diferents del tipus singular-plural. La conclusió és força clara: si altres categories són afegides, aquestes també estaran sotmeses a la mateixa restricció que la distinció singular-plural, és a dir, apareixeran a la part més alta de la jerarquia i constituint un segment sense talls. En conseqüència, si hi trobem un dual, el seu abast serà idèntic o menor del plural i, en aquest darrer cas, afectarà elements des de la part més alta de la jerarquia. Aquesta hipòtesi, però, té excepcions. És el que Corbett anomena "nombres menors": aquells casos de llengües que presenten restes de duals o d'altres categories per a alguns noms concrets que de cap manera s'ajusten a la jerarquia. El tractament de Corbett és una mica *ad hoc*, però és convincent a l'hora de demostrar que estem davant d'elements molt perifèrics d'una llengua. Altres possibles excepcions —com el comportament dels anomenats "col·lectius" i els "associatius", són solucionades en tractar-los com aliens al sistema de nombre.

La jerarquia també serveix per explicar còmodament el comportament dispar dels noms pel que fa al nombre dintre d'una mateixa llengua: prediu per exemple que, en casos en què uns noms tenen una distinció singular/dual/plural i altres només singular/plural, el primer sistema inclourà noms situats més amunt en la jerarquia que els del segon sistema.

El capítol 5 revisa els procediments que trobem per a l'expressió del nombre a les llengües, des dels anomenats "mots de nombre", paraules independents usades per a l'expressió d'aquesta categoria, fins als procediments purament lèxics, passant pels diversos tipus de flexió (en el sentit més ample, incloent-hi procediments aglutinants).

Al capítol 6, titulat "la sintaxi del nombre", l'atenció se centra en un dels aspectes més significatius del nombre: la seva capacitat per generar concordança. Potser és aquest un dels terrenys en què l'estudi tipològic està menys desenvolupat, cosa que explica que el repàs que en fa Corbett sigui bàsicament descriptiu.

Sota el títol "Altres usos del nombre", Corbett analitza exemples de diferents llengües que coincideixen a emprar la morfosintaxi del nombre amb un objectiu diferent de l'expressió de la distinció entre unitat i pluralitat. El cas més familiar per a nosaltres és sens dubte el de l'ús de l'honorífic ('vós' en plural amb referent singular, per exemple), però també hi són estudiats altres exemples que semblaran més exòtics, com ara l'ús del plural amb valor aproximatiu o amb valor evasiu. Aquest últim apareix en algunes llengües amb distinció de gènere quan no se sap o no es vol expressar el gènere d'un referent.

El capítol 8 constitueix un canvi radical en el decurs del llibre: Corbett el dedica específicament a una manifestació de la categoria de nombre que ha estat poc tinguda en compte: l'anomenat "nombre verbal". D'acord amb Corbett, el nombre verbal presenta dues modalitats: 'nombre d'esdeveniments' i 'nombre de participants'. En el primer cas, s'expressa en el verb un contrast entre una acció que s'esdevé una vegada i una acció que s'esdevé més d'una vegada. En el segon tipus, el verb expressa la diferència entre un sol participant i més d'un participant a l'acció verbal.

El capítol 9 fa de conclusió i alhora d'anunci de noves possibilitats en la recerca sobre el nombre. A aquest capítol queden relegades diferents qüestions no tractades en detall al llarg del llibre,

com ara la perspectiva diacrònica, la interacció del nombre amb altres categories (gènere, cas, persona), i l'incipient i prometedor estudi de l'ús del nombre a l'interior d'una llengua, sobretot pel que fa a la freqüència d'ús dels diferents components de la categoria, i la relació de la freqüència amb la irregularitat.

El que acabem d'exposar és un resum obligadament succint que potser no fa justícia a la munició de dades, interpretacions, propostes i idees que una obra tan rica com aquesta ofereix. Hem volgut centrar-nos en aquells aspectes que ens han semblat més remarcables, però això no eximeix el lector d'aquesta recensió interessat en aprofundir en l'estudi d'una categoria massa poc tractada d'una manera tan abraçadora com aquesta, d'apropar-se a una obra on podrà trobar moltes coses, totes interessants i generalment ben presentades.

Tanmateix, hem d'assenyalar algunes insuficiències que al nostre parer té aquest llibre. Val a dir que són insuficiències en molts casos inevitables, per tal com una obra de caire general i concebuda com un llibre de síntesi difícilment pot abastar de manera exhaustiva tots els problemes que la categoria de nombre planteja.

1) En general, el tractament de la jerarquia del nombre per part de Corbett, per bé que condueix a conclusions totalment acceptables, no sembla ser massa encertat. Potser hauria resultat molt més pràctic establir des d'un principi, i d'una manera més rigorosa i argumentada, la distinció entre categories determinades i indeterminades. Per altra banda, considerar el plural una categoria 'determinada' no deixa de ser discutible.

2) Fenòmens com la distinció 'mass/count' o els anomenats 'col·lectius' no reben la suficient atenció.

3) L'estudi del nombre verbal és potser una de les parts del llibre menys satisfactòries. Hem d'agrair la voluntat de Corbett de no deixar fora d'una obra dedicada a la categoria de nombre en general el nombre verbal, però és cert que resulta massa evident que és un terreny encara molt mal conegut, amb dades insuficients i aproximacions poc elaborades. A més, els dos tipus principals de nombre verbal, el nombre d'esdeveniments i el nombre de participants, presenten trets molt divergents: el primer està molt a prop del nombre nominal, i el segon no es diferencia fàcilment de l'aspecte verbal. Considerar-los com a components d'un concepte més general de 'nombre verbal' és, per tant, qüestionable.

4) Es troba a faltar un estudi més aprofundit i sistemàtic de la diacronia del nombre: Corbett hi al·ludeix ocasionalment al llarg del llibre i hi dedica una part del capítol final, però creiem que no explota totes les conseqüències que per a l'estudi històric de les llengües tenen nocions com la jerarquia de nombre, la jerarquia d'animació o els diferents procediments d'expressió de la categoria.

5) El capítol final, malgrat el seu títol, no és ben bé una conclusió. De fet, l'única conclusió és una breu "nota final" que a penes ocupa mitja plana. Creiem que hauria calgut una recapitulació una mica més ampla que, com a mínim, recollís de manera clara i continuada els principis i les restriccions que sobre la categoria de nombre l'autor ha estat capaç de formular al llarg del llibre. Això hauria facilitat molt tenir una ràpida visió de conjunt d'aquests principis i restriccions que són de summa importància, en la mesura que estan formulats com a universals. En no fer-ho així, les importantíssimes conseqüències que l'autor treu de la jerarquia de nombre i de la jerarquia d'animació queden un xic diluïdes al llarg del llibre.

6) Corbett dedica una atenció molt limitada a una de les llengües més sorprenents i interessants per a l'estudi del nombre: el pirahã, una llengua amazònica que no té categoria de nombre. Corbett la tracta molt breument (pp. 50-51) assenyalant aquesta singular característica, però potser hauria d'haver anat més enllà. Per exemple, no esmenta el fet, indubtablement inseparable de la manca de nombre, que el pirahã tampoc no té numerals, o que els pronoms personals —justament la part més alta de la jerarquia, el lloc on hauria de començar la distinció de nombre si existís— són en pirahã, segons tots els indicis, un préstec d'una altra llengua (!). El lector interessat en aquestes i altres característiques que fan del pirahã una llengua tan peculiar pot consultar els treballs d'Everett, que després de molts anys de convivència amb els escassos parlants d'aquesta

llengua ha pogut constatar tot aquest seguit de trets fascinants. Un treball d'Everett pot trobar-se fàcilment a la xarxa:

<http://lings.ln.man.ac.uk/info/staff/DE/cultgram.pdf> (setembre de 2004).

Malgrat aquestes insuficiències, ens trobem davant d'un llibre excel·lent, una útilíssima eina per als lingüistes que vulguin tenir una visió de conjunt del nombre, amb una enorme profusió d'exemples de llengües tipològicament i genèticament molt diferents, una detallada discussió dels aspectes més problemàtics i, la cosa més important, una sèrie de generalitzacions d'abast universal que demostren la importància de l'aproximació tipològica a l'estudi del llenguatge.

Ignasi-Xavier ADIEGO
Lingüística Indoeuropea
Departament de Filologia Llatina
Universitat de Barcelona